

SI FOSSIN NENS SUECS

ELISABETH HULTCRANTZ

SI FOSSIN NENS SUECS

Traducció de
Pontus Sánchez i Oriol Rissech

Col·lecció d'assaig

© 1a edició: Setembre de 2023

© Edició original: Elisabeth Hultcrantz (2020). *Om dessa vore svenska barn...*

Etikkommissionen i Sverige

© Traducció: Pontus Sánchez, Oriol Rissech

Disseny de coberta: Rami Abbas

Il·lustracions: Elisabet Englund

Maquetació: Dani Vera

Correcció: Renée Pera

Impressió: Descontrol Editorial & Impremta SCCL

© 2023, Èter Edicions

ISBN: 978-84-127037-3-3

Dipòsit legal: B 16476-2023

Serveis Editorials Èter S.L

Sant Gil, 16, 3-1

08001 Barcelona (Espanya)

info@eteredicions.com

www.eteredicions.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra traduïda només pot ser amb l'autorització d'Èter Edicions.

COMISSIÓ PER A L'ÈTICA A SUÈCIA
Xarxa per als drets humans en el procés d'asil

La Comissió per l'Ètica a Suècia va ser fundada el 2010 i no està vinculada a cap partit polític ni creença religiosa.

Els objectius de la Comissió per a l'Ètica a Suècia són:

Vetllar perquè els Drets Humans s'apliquin a les persones que busquen asil i a les persones sense documentació que necessitin protecció.

Informar la societat i vetllar per a les polítiques d'asil, així com obrir el debat sobre la situació de les persones amb drets a protecció subsidiària a través dels mitjans de comunicació, d'Internet, i mitjançant trobades i activitats culturals.

Animar a persones que facin de testimoni durant el procés d'asil, per tal de comprovar que es compleixen els drets del ciutadà, així com d'acompanyar casos individuals de demanda d'asil.

Fomentar que la imatge social de les persones necessitades de protecció sigui generosa i humana.

Defensar el dret d'asil i treballar per a què sigui respectat.

En representació de la Comissió per a l'Ètica a Suècia:

Solveig Freudenthal
Vicepresidenta

Anita d'Orazio
Presidenta

PREFACI

Aquest és un llibre molt benvingut. Mostra una realitat sueca que poc sovint, per a no dir mai, apareix en la imatge pública del país. No obstant això, exposa una problemàtica de caràcter global. Els primers infants refugiats que es van tornar «apàtics» a Suècia, és a dir, que es van veure afectats per la síndrome de resignació, van despertar un debat virulent als anys 2004 i 2005. Per a molta gent, els múltiples casos de nens i nenes que es trobaven inconscients i vivien prostrats al llit, amb bolquers i alimentats per una sonda, sense mostrar signes de millora, eren quasi tots casos fingits que pretenien aconseguir el permís de residència permanent.

La intensitat del debat es va anar dissolent amb el temps. Però d'infants i adolescents amb síndrome de resignació encara n'hi ha un gran número, a Suècia, encara que se'n parli més aviat poc. La doctora Elisabeth Hultcrantz va tractar el seu primer cas per simple casualitat —i perquè és una persona curiosa— el 2008. Des de llavors, com a metgessa jubilada, ha dedicat els següents anys a documentar les històries de molts infants i de les seves famílies, tant aquí com als països d'origen dels quals havien fugit. A qualsevol persona que tingui interès per a conèixer la realitat sueca li agradarà aquesta lectura. No és un text acusatori, però està escrit amb una marcada càrrega humanitària.

Comprendre i ajudar han estat els principals objectius d'Elisabeth Hultcrantz a l'hora de documentar tot allò que ha vist. Constata que

ha experimentat com la seva pròpia vida s'aprofunda, i l'increment de sentit que li ha donat. Acompanyarem infants i joves que es van veure greument traumatitzats a una edat molt tendra.

Sabem, en part gràcies a l'informe d'investigació *La càrrega amb què van arribar* (Godenius, Bodegård i Rydelius, 2008)¹, que l'infant corre sovint el risc de sofrir l'apatia a causa del grau de responsabilitat que li toca assumir envers els seus progenitors i família: la malaltia és la conseqüència de la seva incapacitat per a ajudar-los.

Tot allò que pugui oferir una certa esperança enmig de tanta desesperació és el primer pas cap a una millora de la seva salut. Sovint, el fet d'aconseguir el permís de residència permanent, o PRP², ha resultat un factor clau: però també existeixen altres circumstàncies igualment decisives. L'autora subratlla la gran rellevància d'un tracte humà, afable i digne: de persona a persona. Comparteix fragments d'experiències que ha tingut a la seva pròpia vida, com per exemple la seva trobada amb Martin Buber i la seva filosofia del *Tu/Jo*, que ha tingut una gran influència en la seva persona.

La postura humanista de l'autora irradia tot el llibre. La suspicàcia que caracteritza les autoritats sueques en matèria de migració i la brutalitat de les deportacions destrossa les persones i els seus futurs. En les actuals discussions sobre les polítiques de migració sueques tot sembla haver empitjorat, sobretot des de la perspectiva de les criatures: es deneguen els PRP i els permisos de residència temporal no ofereixen la seguretat que els infants necessiten. En la pràctica, des de 2016 l'excepció jurídica per motius humanitaris, la

1 Godenius, G; Bodegård, G; Rydelius, P-A. [2008] *Bördan de kom med. Rapport från forskningsprojektet: Barn i asylprocessen som utvecklade uppgivenhetssymtom i Sverige*. Save The Children Suècia: Estocolm.

2 N. de l'editor: de l'original suec *Uppehållstillstånd*, abreujat PUT. L'emprarem en sigla catalana.

«dificultat especialment agreujant», ha deixat d'aplicar-se en jurisprudència, a pesar que segueixi constant en la llei.

Les famílies amb fills que es veuen afectats per la síndrome de resignació solen ser refugiats que no segueixen el patró estipulat per a la demanda d'asil. Aquest llibre acompanya el públic lector a través d'un paisatge pràcticament mai descrit. Hi veiem foscor, però també esclatxes d'intensa llum: criatures que sofrien d'apatia però que s'han curat, i a qui les coses han anat bé. El llibre ofereix una base per a discutir les polítiques de migració, però també per a saber què implica «ser persones», base de funcionament de la societat.

Agneta Pleijel

Juliol de 2020

PRÒLEG

Vaig conèixer el treball d'Elisabeth Hultcrantz durant l'escriptura de l'espectacle teatral *Síndrome de Gel*. En Xicu Masó, director escènic, em va trucar i em va proposar fer la dramaturgia d'una obra de teatre sobre un tema que havia conegut recentment i que el tenia corprès. Recordo que vam quedar a la Plaça Major de Banyoles i me'n va parlar. Em va parlar dels nens refugiats que vivien a Suècia i que estaven afectats per una misteriosa malaltia. N'hi havia centenars, em va dir, tots amb el mateix perfil: adolescents refugiats, que viuen a Suècia i que provenen de països de l'antiga Unió Soviètica, de l'antiga Iugoslàvia, de Síria, entre d'altres. Quan Suècia denegava el permís de residència als seus pares, els nens entraven en una mena de coma. Li deien síndrome de resignació (*Uppgivenhetssyndrom*). Entre el 2000 i el 2005, més de 400 nens i nenes van ser diagnosticats amb el que primer es qualificava de «pacients apàtics». El que em va explicar en Xicu em va deixar de pedra, amb el cor congelat, i amb la necessitat de saber més sobre aquesta malaltia i els motius pels quals només afectava a nens refugiats. Me'n vaig anar a casa feta una merda i pensant que potser jo no era la persona que havia d'escriure aquesta obra. M'estava afectant massa, tot plegat. La fotografia que en Xicu m'havia ensenyat (una fotografia de dues germanes adormides) se'm va començar a aparèixer en els pensaments. La vaig buscar, la foto, havia guanyat el World Press Photo. Aquelles dues nenes em feien plorar. De ràbia i de pena i

de desesperança. No sabia si estava preparada per a escriure una obra sobre aquest tema. Tot i així, vaig seguir buscant informació, necessitava llegir i documentar-me sobre la síndrome. De seguida em vaig trobar amb Elisabeth Hultcrantz, una doctora sueca que havia estat la primera a diagnosticar correctament la malaltia. Sense un número de diagnòstic propi, els treballadors socials ho tenien més difícil per ajudar a les famílies i evitar que els deportessin (fins i tot amb les filles malaltes). Gràcies a Hultcrantz, la malaltia es va reconèixer com a tal, fet que va facilitar l'atorgament de permisos de residència. En els casos en què les famílies no obtenien els seus permisos de residència, la situació s'allargassava.

Hultcrantz explicava a les entrevistes que la majoria de nens despertaven quan els pares obtenien el permís de residència permanent. Vaig trobar també que la ultradreta sueca acusava a aquestes famílies de simular-ho tot per tal d'obtenir tals permisos. Però hi havia metges que confirmaven que un coma no es pot fingir. Tot plegat era, com en Xicu ja m'havia dit, una metàfora punyent i desoladora sobre el drama dels refugiats. Finalment vaig decidir dir que sí a escriure l'obra. I va començar el viatge de *Síndrome de Gel*, al Teatre Lliure.

Avançant en la documentació per a la dramaturgia, vaig trobar que Hultcrantz tenia un llibre escrit. Aquest que teniu a les mans. En aquell moment només estava en suec, així que no me'l podia llegir perquè no parlo suec. Vam contactar amb un metge català que viu a Suècia, Pontus Sánchez, i des del Teatre Lliure se li va encarregar una traducció del treball. D'aquesta manera, vaig poder llegir el llibre que teniu a les mans en castellà.

Bé, no us puc dir que sigui un llibre de lectura fàcil. És fàcil de llegir, sí. És molt proper i simple en la manera que té d'explicar el que explica. Tal qual. Sense ornamentacions. El que fa Elisabeth amb aquest llegat és d'una generositat i esperança grandioses. T'omplen el cor. En aquest sentit, és fàcil, doncs, de llegir. Però també és difícil. És difícil llegir-lo i quedar-te igual que abans. És difícil de llegir i de pair. Pair aquestes paraules que, sí, només són paraules, però han evocat al teu cap la injustícia de les injustícies. I la frustració i la ràbia supuren per les pàgines, baixen per les mans que sostenen el llibre i et travessen la roba i la gola. I costa d'empassar. La pena i l'empatia per aquestes famílies et penetra a la pell. I se't queda a dins. I no. Ja no tornes a ser el que eres abans. El que explica Elisabeth Hultcrantz en aquest llibre et canvia. I no és que estigui escrit dramàticament: més aviat té una escriptura senzilla, planera, tan real i tan natural que la sensació d'estar dins d'aquelles habitacions és constant. Penso que la lectura d'aquest llibre em va canviar a mi, i canviarà a tot aquell que el sostingui a les seves mans.

Una vegada llegit el manuscrit, em vaig posar a escriure l'obra de teatre. Volia reflectir la història de ficció de dues germanes. D'una família, no de totes. I amb en Xicu ens vam posar a treballar; però de seguida em vaig adonar que em faltava una pota. Necessitava la veu dels refugiats, i jo no ho era, de refugiada. Així que em vaig posar a buscar dramaturgs sirians, i vaig tenir la sort de topar-me amb en Mohamad Bitari. Un altre «abans i després» a la meua vida. En Mohamad Bitari va co-escriure amb mi *Síndrome de Gel*, em va obrir la mirada i em va fer veure el lloc concret des del qual jo miro el món. Em va fer adonar-me també de què passa a l'altre costat.

El costat dels nens adormits, dels resignats, dels fets de gel. Perquè és per resignació, que aquests nens decideixen desconnectar. És per frustració, com en un carreró sense sortida. Empesos per les males decisions polítiques europees, empesos per les fronteres i per la mala gestió dels estats, per la violació dels Drets Humans, per la pobresa i pels conflictes. Van fugir de conflictes bèl·lics dels seus països d'origen i van arribar a un lloc que, lluny d'acollir-los, els denega el permís de continuar en espais segurs. Els nens perceben això, i clouen els seus ulls. I jo em pregunto si no som nosaltres, els dels ulls clucs.

Recomano que comenceu i acabeu la lectura d'aquest material d'un interès incalculable. Recomano que el llegiu amb cura, amb els ulls oberts i amb tota l'empatia que em va transmetre la pròpia Elisabeth Hultcrantz quan la vaig poder conèixer. Una dona forta i segura, senzilla i treballadora, que no era cap heroïna, sinó que només havia anat seguint el fil del que havia trobat. Només havia mantingut els ulls oberts i havia fet la seva feina, la de doctora, davant d'una de les conseqüències emocionals més brutals de la crisi migratòria actual.

Clàudia Cedó
Juny del 2023

PRÒLEG DE L'AUTORA

La meua labor amb infants amb síndrome de resignació (SR)³ va començar el 2008, en el marc de la meua col·laboració amb l'organització Metges del Món.

Fins avui, he conegut més de seixanta famílies, en la majoria de les quals els infants s'han despertat i estan sans. Per tal de protegir les seves identitats, els he anomenat «la Nena» o «el Nen» i els seus països d'origen no tenen altre nom que aquest, «País d'Origen». Els adolescents que descric amb més detall han pogut llegir els seus propis capítols, i n'han aprovat la publicació. Els infants que a dia d'avui es troben afectats per la síndrome de resignació i tenen un procés d'asil activat no s'inclouen al text per raons ètiques.

A començament de la dècada dels 2000, va començar a aparèixer un nou perfil de pacient als serveis d'urgències de tot Suècia: infants i adolescents que havien deixat de menjar i de beure, i que, en arribar a l'hospital, semblaven submergits en una letargia.

Allò que tenien en comú és que tots eren refugiats, i que el seu particular estat de salut s'havia produït des que, juntament amb les seves famílies, havien visitat la Direcció de Migració i se'ls havia denegat la demanda d'asil. En altres casos, la criatura no hi havia anat, a la Direcció de Migració, però havia estat la persona encarregada

3 N. de l'editor: *Uppgivenessyndrom* en suec. Ha estat traduït com a *síndrome de resignació*. Segons el cas, emprarem les sigles SR ja mencionades.

de traduir als seus pare i mare la decisió de la negativa de l'asil, que els havia arribat per correu postal escrita en suec.

La premsa va parlar de la nova malaltia, i al cap d'un temps van començar a córrer els rumors que es tractava d'una condició que havia estat provocada pels seus progenitors, en un intent desesperat de quedar-se a Suècia.

Les famílies provenien, o bé dels Balcans, i que pertanyien a la minoria romaní, que havia sofert una especial repressió durant i després de les guerres de la dècada de 1990, o bé de minories de països independitzats de la vella Unió Soviètica l'any 1991, i en els quals s'havia desenvolupat un nacionalisme malsà. Les seves inclinacions religioses eren variades: hi havia cristians, musulmans, iazidites, ateus fins i tot. Provenien de diferents classes socials, amb oficis com a veterinaris, agricultors, comerciants o acadèmics.

Abans de patir la síndrome de resignació, molts infants ja eren coneguts a les clíniques de psiquiatria infantil i juvenil, llocs on sovint ja havien estat tractats per símptomes de depressió, amb ansietat i malsons, però també per pèrdua de gana i de pes.

Quan les criatures arribaven ara en un pitjor estat a Urgències, eren derivats a psiquiatria infantil i juvenil (PIJ)⁴, si encara se'ls podia alimentar, o a medicina infantil i juvenil (MIJ)⁵, si estaven tan desnodrits que el més urgent era rehidratar-los. Llavors se'ls administrava sèrum directament en vena. Després, molts necessitaven que se'ls sondés pel nas fins a l'estómac per tal que els seus cossos poguessin seguir rebent nutrients.

4 N. de l'editor: *Barn- och Ungdomspsykiatri* en suec, sigles BUP.

5 N. de l'editor: *Barn- och Ungdomsmedicin* en suec, sigles BUM.

A la Llar Eugenia, a Estocolm, el ja difunt doctor Göran Bodegård, especialista en psiquiatria infantil i juvenil, tenia un departament sencer ple d'infants ingressats amb diversos graus de resignació, o «apatia», com ho anomenàvem llavors. Ell va poder constatar com, en la majoria del casos, hi havia un trauma subjacent, previ a la negació de l'asil, que havia causat la malaltia, i que en les famílies hi havia altres membres que mostraven greus símptomes psíquics, normalment la mare. Bodegård va veure també que si la família aconseguia el permís de residència mentre l'infant estava ingressat, el seu estat de salut es capgirava: mai, però, de cop, sinó que la criatura no es despertava fins algunes setmanes més tard, de vegades mesos.

La Llar Eugenia va tancar les seves portes el 2005, i l'assistència de llarga durada dels infants va recaure a les mans de les seves pròpies famílies, a casa seva. El 2004 es va fer un recompte de les criatures que havien estat ingressades fins llavors a les clíniques de Medicina Pediàtrica i Juvenil i de psiquiatria infantil i juvenil, i es van comptabilitzar quatre-cents vint-i-quatre nens i nenes que havien mostrat nous símptomes, en major o menor grau. Només un terç havien necessitat ser alimentats per sonda. En aquell moment no hi havia diagnòstic per a la seva condició: els infants del MIJ eren diagnosticats amb «negació a menjar», mentre que els pacients de PIJ rebien diagnòstics psiquiàtrics, com depressió o ansietat.

El 2003 s'havia dut a terme una investigació a nivell estatal en referència a aquesta nova malaltia. Els investigadors estatals, que no eren professionals sanitaris, estaven profundament influenciats per la idea que era una malaltia inventada, fruit de l'efecte que tenien

els progenitors sobre els seus fills i filles. Fins i tot el gremi mèdic es va veure polaritzat. En les entrevistes televisives apareixien metges que no havien vist ni tractat mai cap infant amb apatia explicant quines vies mèdiques podrien haver seguit els pares i les mares per tal d'aconseguir submergir els seus fills en una letargia durant setmanes i mesos.

Amb l'ajuda de la policia, els investigadors estatals feien visites domiciliàries sense avís previ per tal d'obtenir mostres de sang de les criatures, apàtiques i immòbils, que primer lligaven al llit. Cap d'aquestes mostres, que per sí soles ja generaven a l'infant un perjudici enorme en provocar un nou trauma sobre els traumes preexistents, va provar que hi hagués cap intoxicació en les criatures. Tampoc es va poder provar cap altra influència negativa per part dels progenitors. Ben al contrari, l'informe estatal va tenir com a conseqüència l'aprovació d'una llei temporal, que va durar uns mesos durant l'hivern de 2005/2006 i que va oferir a les famílies que havien rebut anteriorment una negativa una nova oportunitat per tal que els seus casos fossin revisats. Mercès a aquesta llei, totes les famílies amb fills i filles apàtics van aconseguir el permís de residència permanent, i amb el temps, infants i adolescents es van curar.

És possible que es cregués que el període d'infants apàtics havia acabat, i que la nova llei d'estrangeria que es va aprovar el 2006 funcionaria millor. Va ser posada en pràctica per una organització totalment nova, amb la Direcció de Migració (DM)⁶ com a òrgan decisiu, i

6 N. de l'editor: *Migrationsverket*, sigles MV.

els tribunals Tribunal de Migració⁷ i el Tribunal Superior de Migració⁸ per a la presentació de recursos. Però les criatures continuaven emmalaltint, i queien en aquest estat que s'havia passat ja a anomenar definitivament «síndrome de resignació», enlloc de «apatia».

L'any 2013, l'Agència de Salut i Serveis Socials va concretar un pla de tractament amb el qual aconsellava tractar la dolència, i una classificació del nivell de gravetat de la malaltia: *Resignació de grau 1* i *Resignació de grau 2*.

L'any 2014, la condició va obtenir el seu propi número de diagnòstic, fet que va possibilitar fer estadístiques sobre el número de nens que la patien. Els infants estaven repartits per tot el país, en localitats que comptaven amb centres de refugiats i que havien estat tractats en els hospitals de la zona.

Des que una nova llei temporal d'estrangeria va ser aprovada l'estiu de 2016, els infants amb síndrome de resignació ja no han obtingut un permís de residència permanent, sinó que, o bé els ha estat denegada la residència, o bé se'ls ha concedit un permís de residència temporal, la majoria dels quals per 13 mesos. Això ha portat, d'una banda, a que els menors no hagin millorat en absolut, o de l'altra que la millora s'hagi alentit considerablement. Un permís temporal no ofereix la mateixa seguretat per a la família que un permís permanent, seguretat que és considerada requisit indispensable per a la millora.

Les recomanacions del Servei de Salut per a la cura de criatures i adolescents amb SR van ser elaborades en una època en la qual

7 N. de l'editor: *Migrationsdomstolen* en suec, sigles MD. No emprarem sigles, en aquest cas.

8 N. de l'editor: *Migrationsöverdomstolen* en suec, sigles MÖD. Ídem.

les famílies acostumaven a poder comptar amb la seguretat que implica un PRP. Estaven pensades per a una assistència domiciliària duta a terme pel pare i la mare d'una durada estimada de sis mesos abans que s'aprovés la sol·licitud. Ara bé, amb la llei temporal, molts dels menors van romandre letàrgics durant llargues temporades, de vegades diversos anys, sense despertar-se, i sent tractats a casa.

El Servei de Salut ha donat resposta als temps tan dilatats de les cures, i ha manifestat que els infants i adolescents haurien de rebre un tractament més actiu amb la finalitat, en el grau que fos possible, d'accelerar la millora. S'esperen encara noves recomanacions per part d'aquesta institució, que hi està treballant.

L'últim any⁹ s'ha obert un nou debat sobre la síndrome de resignació, des que dos adults joves apareguessin als mitjans de comunicació explicant que havien estat obligats per les seves famílies a «fingir» l'apatia quan eren nens amb l'objectiu d'aconseguir el permís de residència permanent per a la família.

És amb aquest rerefons que he escrit sobre algunes de les famílies que he conegut: per a donar a conèixer la gran quantitat d'infants i adolescents que han emmalaltit de síndrome de resignació, a pesar que els seus pares i mares han fet tot allò que tenien a les mans per a protegir-los i vetllar-los.

Aquests menors, que no s'han curat fins després que les seves famílies aconseguissin l'anelhada seguretat, segueixen sent vulnerables i, en general, prefereixen intentar oblidar allò que els ha resultat tan dur. No els agrada aparèixer a la televisió ni en altres mitjans de comunicació, sobretot si és per a ser posats en qüestió.

9 N. de l'editor: l'autora es refereix al 2020.

L'objectiu d'aquest llibre és ser la seva veu. Desitjo mostrar la imatge de quina és la seva situació, i augmentar així la nostra comprensió envers ells.

Gagnef, a 14 de juliol de 2020

Elisabeth Hultcrantz